

Eanodaga gieldda

EANANPOLITIHKALAŠ PROGRÁMMA

Dohkkehuvvon gielddastivrras 8.11.2023 § 98

SISDOALLU

1	LÁIDEHUS.....	3
2	EANANPOLITIHKA FUNKŠUVDNA JA DÁLÁ DILLI	3
2.1	Eananpolitihkalaš prográmma	4
2.2	Álbmot.....	4
2.3	Eananoamastus	5
2.4	Lávageahčastat.....	5
2.4.1	Riikkaviidosáš guovlluideavahanulbmilat	5
2.4.2	Lávaid iešguđet dásit.....	5
2.4.3	Lávat, mat leat fámus ja jođus Eanodaga gielddas.	7
2.4.4	Huksenortnet	7
2.4.5	Biedggoássanguovllu huksema stivren.....	
2.5	Eananháhkkan ja vuovdin	8
2.6	Huksensadjeluobaheapmi	8
2.7	Liigehuksensajit.....	9
3	EANANPOLITIHKA DÁLÁ DILI ÁRVVOŠTALLAN	10
3.1	Eananpolitihka givrodagat.....	10
3.2	Eananpolitihka váilevašvuodát.....	10
3.3	Eananpolitihka vejolašvuodát	10
3.4	Eananpolitihka áitagat.....	11
4	EANANPOLITIHKALAŠ VIŠUVDNA JA MIHTTOMEARIT	11
5	EANANGEAVAHEAPMI	11
5.1	Eanangeavaheami mihttomearit 2023-2027.....	11
6	EANANPOLITIHKALAŠ LINNJEMAT	12
6.1	Eatnama háhkkan	14
6.1.1	Eaktodáhtolaš gávppit	14
6.1.2	Ovdaoastinvuoigatvuoda geavaheapmi	14
6.1.3	Lotnun.....	15
6.1.4	Gáhhtaguovllu nuvttáluobaheapmi.....	16
6.2	Eanangeavahansoahpamušat	16
6.3	Ovdánahttinbuhtadus	17
6.4	Ovdánahttinguovlomeannudeapmi	18
6.5	Soahpamušat gielda eatnama lávvedettiin	19
6.6	Huksensadjeluobaheapmi	19
6.6.1	Ássanviessohuksen	20
6.6.2	Fitnodat- ja gávpehuksensajit	20
6.6.3	Mearrevidodagat láigohanláhkai oanehisáigge ja gaskaboddosaš doibmii.....	20
6.6.4	Huksengeatnegasvuodát soahpamušaid ja huksensadjeluobahemiid oktavuođas.....	20
6.7	Priváhta liigehuksensajit.....	21
6.7.1	Huksenávžžuhus	21
6.7.2	Huksekeahtes huksenbáikki bajiduvvon giddodatvearru.....	21
7	GEAVAHANULBMILA NUPPÁSTUS.....	22

Eanodaga gieldda eananpolitihkalaš prográmma

8	EANANPOLITIHKALAŠ SIERRAGAŽALDAGAT	22
8.1	Ruvkedoaimma	22
8.2	Bieggafápmu ja elfápmolinját	23
8.3	Luonddusuodjalanprográmmat	23
8.4	Boazodoalu ja eará eanangeavaheami oktiiheiveheapmi	24
9	EANANPOLITIHKALAŠ PROGRÁMMA ČUOVVUN	24
	ČUOVUS 1 Eanangeavahansoahpamuša geavadat ja dan gaskavuohta ovdánahttinbuhtadusláhkii.....	25
	ČUOVUS 2 OVDÁNAHTTINGUOVLU.....	30

EANODAGA GIELDDA EANANPOLITIHKALAŠ PROGRÁMMA

1 LÁIDEHUS

Eananpolitihka ja oppalašlávven leat ovttas strategalaš plánema bargoneavvut. Eananpolitihka, oppalašlávvena, viesso- ja ealáhuspolitihka ja eará gielddaplánema vuorrováikkuhusain sihkkarasto dat, ahte gieldda strategalaš plánen lihkosmuvvá. Gieldda eanangeavaheapmi plánejuvvo lávaiguin, mat čuvvot Eanangeavahan- ja huksenlága (EHL).

Eananpolitihka vugiiguin ollašuttit eanangeavahančovdosiid, mat čuvvot lávaid, ja sihkkarastit, ahte lávvenmii heivvolaš eanabihtát geavahuvvojit plána vuodul ja dárbbu mielde suodjalit mávssolaš luondo- ja kulturčuožáhagaid.

Gielda sáhtá beaktilit stivret ja ovddidit servodatstruktuvrra nu, ahte háhka eatnama rivttes sajis rivttes áigge. Gielda galgá dárbbu mielde sihkkarastit eananpolitihka vugiiguin, ahte lávvejuvvon huksensajit ja huksejuvvon gáhtafierpmádat ja eará gielddateknihkka adnojuvvogohtet áiggil. Lihkosmuvvan eananpolitihkain gielda sáhtá bajásdoallat doarvái viiddes ja hatti dáfus govttolaš huksensadjefálaldaga sihke viesso- ja luopmohuksemin ja ealáhus- ja fitnodatdoaimmaid dárbbuid várás. Guovllu ealáhusstruktuvrra govvidit erenomáš iešvuodát mat leat ee. boazodoallu, luondduealáhusat ja turisma.

Eanodaga gieldda eananpolitihkalaš prográmma lea strategalaš áššegirji, mas gielddastivra meroštallá eananpolitihkalaš joksameriid ja doaibmabidjoávžžuhusaid ja rámmaeavttuid eananpolitihkalaš doaibmajuid geavaheapmin, vai joksat ulbmiliid mat leat strategiijas čuoččuhuvvon. Prográmma guovddáš ulbmilin lea oažžut gieldda virgedoalliid ja luohttámušolbmuid čatnasit oktasaš eananpolitihkalaš joksameriide. Prográmma lea maiddá almmolaš áššegirji, mas juohke gielddaolmmoš dahje eará áššáiosolaš sáhtá oažžut dieđu gieldda eananpolitihkalaš doaibmalinnjemiin.

Eanodaga gielddastivra lea dohkkehan eananpolitihkalaš prográmma čoaččim 8.11.2023 § 98.

2 EANANPOLITIHKA FUNKŠUVDNA JA DÁLÁ DILLI

Eanodaga gielddas eananpolitihka dikšumis vástidit gielddastivra, gielddaráđdehus ja virgedoalliin erenomážit gielddahoavda ja eanangeavaheami inšenevra.

Eananpolitihkalaš funkšuvnnat leat earret eará:

Eatnama oastin

- lávvekeahces eana
- huksenbáikki oassi
- eará

guovllut

Eatnama vuovdin

- bearašviessohuksensajit
- astoáiggeviessohuksensajit
- huksen fitnodathámis
- fitnodat- ja gávpehuksensajit

Eanodaga gieldda eananpolitiikkalaš prográmma

- huksenbáikki oassi
- eará
- guovllut
- Eatnama láigoheapmi
  - huksensajit
  - mearreviidodogat
  - eará guovllut
- Ovdaoastinvuoigatvuoda geavaheapmi
  - mearrádus ovdaoastinvuoigatvuoda geavaheamis (ovdaoastinvuoigatvuodalága mielde mearrádusváldi gielddaráđdehusas)
- Lonistanlobi ohcan
- Eatnama lonisteammi sajádatláva vuodul
- Eará lonisteammi ohcan
- Gáhttaviidodaga hálduiváldin ja gáhttaviidodatbuhtadusas mearrideapmi
- Eanangeavahansoahpamuša dohkkeheapmi
  - lávvema álggahansoahpamuš
  - sajádatláva ollašuhhtingoluin soahpan
- Ovdánahttinbuhtadusas mearrideapmi
- Ovdánahttinguovlun
- nammadeapmi
- Liigehuksensajiid aktiveren
  - huksenávžžuhusa addin
  - huksekehtes huksenbáikki bajiduvvon giddodatvearru (giddodatvearrolága mielde gielddastivrra bargu)
  - huksengeatnegasvuodát soahpamušaid ja huksensadjeluobahemiid oktavuodas
- Sierra huksensadjejuogadeami gárvvisteapmi ja dohkkeheapmi
- Geavahanvuoigatvuoda addin giddodahkii (eanavuđđui)
- Losádusa vuodđudeapmi gieldda giddodahkii
- Áššebáhpáriid vuolláičállin (gávpegirji, eananláigohansoahpamuš, eanangeavahansoahpamuš, eará áššebáhpárat)

Eananpolitiikkalaš barguid dikšumis, mearridanválddis ja dan delegeremis mearriduvvo dárkileappot Eanodaga gieldda hálddahunjuolggadusas.

2.1 Eananpolitiikkalaš prográmma

Eanodaga gielddas ii leat ovdal ráhkaduvvon eananpolitiikkalaš prográmma. Eanodaga gieldda eananpolitiikka vuodđuduvvá gielddastrategiijai ja boahhteáiggis prográmma beaviduvvo unnimustá oktii stivrabajis. Gielddastrategiija mielde min árvvut leat luondu, aktiivvalašvuohta ja searvvušvuohta. Mii ovddidit ássiid buresveadjima ja guovllu eallinfámu nu, ahte ordnet bálvalusaid sosiála, birrasa ja ekonomiiija dáfus suvdilis vugiin. Jagiide 2022-2025 strategiijai leat biddjon ee. dát eananpolitiikkalaš joksaneapmit:

- Viesso- ja huksensadjefálaldaga buorideapmi
- Strategalaš eananhákan gildii
- Eanodat boahotá leat ruvkefriddja gieldda maiddá boahhteáiggis

Eanodaga gielddastrategiija <https://enontekio.fi/kunta-ja-hallinto/organisaatio->

[ja-hallinto/strategia-ja-talous/](#)

2.2 Álbmot

Eanodaga olmmošlohku lei 31.12.2021 1789 olbmo. Gieldda viidodat lea 8464 km² ja dat lea viidodaga dáfus Suoma goalmádin stuorámuš gielda.

Álbmot lea statistihkkaguovddáža smávvaquovlojuogu mielde juohkásan ná:
Eanodat, Heahtá 610
Gárasavvon (čoahkkebáiki) 219
Bealdovuopmi 182
Gilbbesjávri 157
Bálojohnjálbmi 147
Bálojávri 124
Giehtaruohtasa guovlu (ovddeš Gárasavvon) 120
Vuottesjávri 110
Njunnás 70

Gieldda iešvuhtan lea bieđggoásson ja guhkes mátkkit, populašuvnna sáhkátvuotta lea Suoma nubbin vuolimus. Populašuvdna lea njiedjan mañimuš jagiin loaittul moadde olbmo jagis rašes fárendáhpaid mañjá. Olmmošlohku lea sturron Gilbbesjávrii guovllus 2010-logu rájes. Eará giliguovlluin olmmošlohku lea ovddemustá njiedjan. Dálá árvalusaid mielde populašuvdna uhccu boahttevuodas dássidit moatte olbmuin jagis. Ođđaseamos árvaleami mielde Eanodaga olmmošlohku lea jagis 2030 1726 olbmo ja jagis 2040 1660 olbmo.

2.3 Eananoamastus

Eanodaga gielddas leat dán rádjai lihkosmuvvan háhkat gieldda oamastussii dakkár lávvekeahces eatnamiid, mat heivejit huksendoibmii. Mañimuš jagiin gielda lea oastán lávvekeahces eatnamiid oalle unnán. Heahtás, Bealdovuomis, Bálojohnjálmmis ja Gárasavvonis gielda bastá fállat hukseneatnama huksejeaddjiide. Erenoamážit Gilbbesjávrii livččii eanet dárbu go gielddas leat huksensajit fállun. Guovllu eanaeaggádat eai álo háliit vuovdit eatnama gildii gieldda dáfus govttolaš eavttuiguin. Dát buktá erenoamáš hástalusaid eananháhkamii dahje eanangeavahansoahpamušaid ráhkadeapmái.

2.4 Lávvegeahčastat

2.4.1 Riikkaviidosaš guovlluideavahanulbmilat

Riikkaviidosaš guovlluideavahanulbmiliin mearrida stáhtaráđdi. Dál gustojeaddji riikkaviidosaš guovlluideavahanulbmilat bohte fápmui 1.4.2018. Ulbmilat gusket guovlo- ja servodatstruktuvrra, eallinbirrasa lági, oktavuoftafierpmádaga fuolahusa ja energijafuolahusa, luondo- ja kulturárbbi ja luondduriggodagaid geavaheami. Riikkaviidosaš guovlluideavahanulbmiliid galgá eanangeavahan- ja huksenlága mielde váldit vuhtii ja daid galgá ovddidit eanangotti plánemis, gielddaid lávvenbarggus ja stáhta eiseválddiid doaimmain.

2.4.2 Lávaid iešguđet dásit

Eanangoddelávven

Eanodaga gieldda eananpolitihkalaš prográmma

Eanangoddelávveimiin lea guovddáš rolla riikkaviidosáš guovlluideavahanulbmiliid konkrehtalažžan dahkamis. Eanangoddelávva stivre gielddaid lávvenbarggu. Eanodaga gieldda gullá Lappi lihttui, mii vástida eanangoddeláva plánemis. Eanangoddeláva dohkkeha eanangotti lihtu bajimus mearridanorgána.

Eanodaga gielddas lea fámus Duottar-Sámi eanangoddelávva 16.5.2012. Boahttevaš jagiin eanangoddelávva beaividuvvo.

Oppalašlávven

Oppalašláva ulbmilin lea eanangeavaheami oppalaš stivren gielddas nappo dat doaibmá sajádatlávveima vuodđun. Gieldda oppalašlávva lea guovddáš lávvdássi riikkaviidosáš guovlluideavahanulbmiliid ja eanangoddeláva konkrehtalažžan dahkamis. Oppalašláva ulbmilin lea gieldda dahje dan oasi servodatstruktuvrra ja eanangeavaheami oppalašdási stivren ja doaimmaid oktiiheiveheapmi. Oppalašláva dohkkeha gielddastivra.

Birasministeriija rávagirjjis 13, Oppalašláva sisdoallu ja ovdanbuktinuogit, oppalašlávát leat juhkkovuvvon ná:

- strategalaš oppalašlávva
- oppalaš guovlluvárrenoppalašlávva
- dárkilis guovlluvárrenoppalašlávva
- dárkilis guovlluvárrenoppalašlávva, mii stivre njuolga huksema ja eará eanangeavaheami

Viiddis, servodatstruktuvrra dahje eará guovlluideavaheami prinsihpaid gieđahalli strategalaš oppalašlávva lea dábálaččat eanet oppalaš go gáržžit oasseoppalašlávát.

Dárkilis guovlluvárrenoppalašlávvas čujuhuvvojit guovllu geavahanulbmilat dávjá koartiliid mielde dahje dárkileappotge ja dat ráhkaduvvo dábálaččat eanangeavaheami ja huksema stivrema várás mearriduvvon viidodagas (oasseoppalašlávva).

Gáddeoasseoppalašlávaid ulbmilin lea čázádaga gáddeavádaga geavaheami plánen iešguđet doaimmaid várás, nugo virkkosmahttimii, suodjaleapmái, eanan- ja meahcedollui ja huksemii. Gáddeoasseoppalašlávaid ulbmilin lea stivret eanangeavaheami eandalii gáddeavádagas.

Geavadis oppalašlávát leat dávjá ovddabealde ovdanbuktojuvvon tiippaid kombinašuvvnat. Seamma lávain sáhtá gieđahallat ja ovdanbuktit ovdamearkka dihtii servodatstruktuvrra ovdánahttinprinsihpaid ja čujuhit muhtumin dárkilis guovlovárrehusaid.

Oppalašlávaid sáhtá ráhkadit maiddái nu ahte daid riekteváikkuhusat leat iešguđetláganat. Eanangeavahan- ja huksenláhka fállá vejolašvuoda addit lávvačovdosiidda riekteváikkuhusaid dárbbu mielde.

Buot riekteváikkuhuslaš oppalašlávvaide guoská oppalašláva váikkuhus eará plánemii (EHL 42.1 §), oppalaš eiseváldeváikkuhus (EHL 42.2 §) ja evttolaš huksenráddjehus (EHL 43.1 §). Oppalašlávva sáhtá leat dihto guovllu lotnuma vuodđun (EHL 99.3 §).

Dárbbu mielde oppalašlávvas sáhtá addit absoluhtalaš huksenráddjehusa (EHL

Eanodaga gieldda eananpolitihkalaš prográmma

43.2 §), mearreáigásaš huksenráddjehusa (EHL 43.3 §), gildosa burgit vistti lobi haga (EHL 127.1) ja doaibmabidjoráddjehusa (EHL 43.2 §). Oppalašlávás sáhtá dárbbu mielde addit suodjalanmearrádusaid (EHL 41.2 §) ja mearridit dihto guovllu plánendárboguvllun (EHL 16.3 §) ja ovdánahttinguvllun (EHL 111 §). Oppalašlávás sáhtá maiddái mearridit dan geavaheamis njuolga huksemii vuoigadahtti lávvan gáddeguovllus (EHL 72 §) ja giliguovllus dahje eará doaresbeale guovllus (EHL 137.3 §).

Oppalašláva sáhtá ráhkadit riektováikkukhuslašžan dahje riektováikkukhuskehtesin . Riektováikkukhuslaš lávva sáhtá leat njuolga huksenlobi vuodđun gáddeguovlluin, giliguovlluin ja eará doaresbeale guovlluin.

Oppalašláva lea vejolaš ráhkadit maiddái nu ahte das eai leat EHL:s oaivvilduvvon riektováikkukhusat. Riektováikkukhuskehtes oppalašlávásge sáhtá goit leat EHL 99.3 § mielde váikkukhus lotnumii.

Sajádatlávven

Sajádatlávva ráhkaduvvo guovlluid anu dárkilis ordnema, huksema ja ovdánahttima várás.

Gáddesajádatlávven

Gáddesajádatlávvenii gullet oassin maiddái gáddesajádatlávát, mat ráhkaduvvojit gáddeguovlluide astoáiggeássama várás (EHL 73 §). Eanaeigádis lea riekti dagahit gáddesajádatlávva iežas eatnamiidda ja gieldda lea geatnegahtton gieđahallat lávaid jođáneamos lági mielde.

2.4.3 Lávát, mat leat fámus ja jođus Eanodaga gielddas.

Eanodaga gielddas leat sajádatlávvejuvvon guovllut Heahttás ja Gilbbesjávrris. Eará mearkkašahtti, erenomážit luopmoássama huksema stivrejeaddji lávát leat lassin Heahtá birrasa gáddeguovlluid oasseoppalašlávva ja Yli-Kyrö guovllu gáddesajádatlávát. Iešguđet guovlluin gielddas leat fámus maiddái unnit gáddesajádatlávát priváhta eatnamiin.

Gielldastivrra dohkkehan riektováikkutmeahttun oppalašlávát leat Gilbbesjávrris 5.10.1993 § 82, Gárasavvonis 17.9.1987 § 59, Heahttás 27.12.1988 § 116 ja Yli-Kyrös 19.12.1984 § 86.

Gárasavvonis, Bálojohnjálmmis ja Bealdovuomis leat gieldda eatnamiin dahkkon bálstáplánat. Bálstáplánaiguin leat čujuhan huksenbáikkiid gilliide vejolaš huksejeaddjiide. Atnu leamašan hui unnán.

Eanodagas mearkkašahttimusat lávvaoproševttat, mat leat jođus leat Gilbbesjávrris oppalašláva ja Davvi-Gilbbesjávrris ja Sánajoga sajádatlávát.

2.4.4 Huksenortnet

Eanodaga gieldda huksenortnet lea bohtán fápmui 3.5.1992. Ulbmilin lea ordnet guovlluid geavaheami ja huksema nu ahte ráhkaduvvojit vejolašvuodát buori eallinbirrasii ja ovddidit ekologalaččat, ekonomalaččat, sosiálalaččat ja kultuvrralaččat suvdilis ovdáneapmi. Huksenortnet stivre huksema eanangeavahan- ja huksenlága ja ásahusa lassin, jus riektováikkukhuslaš oppalašlávás, sajádatlávás dahje Suoma huksenmearrádusčoakkáldagas ii leat ášši

Eanodaga gieldda eananpolitihkalaš prográmma

birra eará mearriduvvon.

Eanodaga gieldda huksenortnet beaividuvvo, go ođđa huksenláhka ja dasa gullelaš lágat (SE [stáhtarádi evttohus] 139/2022) bohtet fápmui (1.1.2025). Huksenlága 28 § mielde giella galgá ođasmahttit iežas huksenortnega čuoččuvut dán lága. Dárbu lea ovdamearkka dihte dárkkistit huksenortnegis máinnašuvvon lohpeannudeami ja dárbbu heaitit huksenortnega almmuhanmeannudeami, man dát ođđa láhka ii dovdda. Huksenortnega ođasmahttimii várrejuvvo áigi guokte jagi. Jus huksenortnet ii dan áiggis nuppástuhtto, ođđa lága njuolggadusat heivehuvvojit huksenortnega mearrádusain fuolakeahtá.

2.4.5 Biedggoássanguovllu huksema stivren

Biedggoássama stivrema guovddáš bargoneavvu lea huksenortnet. Huksenortnegis dahje riekteváikkhuslaš oppalašlávvas sáhttit čujuhit plánendárboguovlluid, mat gáibidit viiddit lohpeannudeami go dábálaččat. Dárbu sáhtá šaddat huksema meari vuodul, goas ferte álggahit erenoamáš doaimbajuid omd. geainnuid ja čáhce- ja duolvačáhcebohcciid huksema. Maiddái birasváikkhusaid mearkašahhtivuotta eaktuda viiddit árvvoštallama. Lea maiddái vejolaš čujuhit olles giella biedggoássanguovllu plánendárboguovllun. Eanodaga gielladas eai leat dál plánendárboguovllut.

Hálddaškeahces biedggohuksemii laktáseaddji gollo- ja birasdahkkat váikkuhit eananpolitihka ja giella ruhtadoalu guhkesáiggi joksameriide ja doaimbajuide. Biedggohuksen sáhtá leat čoahkkadut biedggohuksen giliin dahje lávgadut biedggohuksen. Go biedggohuksen stivrejuvvo giliide ja giliguovddážiidda, garvit servodatstruktuvrra lávdama ja bálvalusfálaldaga váttásmuvvama.

Gáddeavádagaide huksen vuodđuduvvá lávvemii ja lánvekeahces gáddeguovlluin eamihuksensadjepriinsihpa mielde gáddelinnjá guhkkodahkii (**spiehkastatlohpeannudeapmi**).

Eanangeavaheami stivrenvuogádat, nugo maiddái doaresbealguovlohuksema stivren galgá vuodđuduvvat eanaeaggádiid bealehis ja ovtaveardásaš gieđahallamii. Mii lea lobálaš soapmási galgá leat lobálaš maiddái nubbái veardidangelbbolaš dilis.

2.5 Eananháhkkan ja vuovdin

Jagiin 2018-2022 eananháhkamii lea geavahuvvon oktiibuot 295 630 €, gaskaárvun bohtá 59 126 €/jahki. Girdinstašuvnna gávpi (600 000 €) jagis 2020 ii leat rehkenaston dása mielde.

Jagi 2022 giella geavahii eananháhkamii viđa sierra gávppis oktiibuot 238 236 euro. Jagiin 2018-2021 eananháhkamii geavahuvvui golmma sierra gávppis oktiibuot 57 394 euro.

Seamma dárkonperiodas eananvuovdima boadut leat čoggon 1 021 344,10 €.

2.6 Huksensadjeluobaheapmi

Jagiin 2018 – 2022 Eanodaga giella lea luobahan giddodatgávppiin huksensajiid oktiibuot 31 st ja eananláigosoahpamušain 4 st

Eanodaga gieldda eananpolitihkalaš prográmma

- Heahtta (4 st): Smávviessosadji (AO) 2 st, Ráidodállosadji (AR) 1 st ja Industriijahuksensadji (T) 1 st
- Gilbbesjávri (26 st): Smávviessosadji (AO) 8 st, Smávviessosadji, gosa sáhtta hukset smávvafitnodatsajiid (AOT) 6 st, luopmohuksensadji (RA) 9 st, turismabálvalusaid huksensadji (RM) 1 st, fitnodathuksensadji (KL) 1 st ja girdindoibmii gullevaš fitnodathuksensadji (K-LL) 1 st
- Gárasavvon (1 st): Smávviessosadji 1 st

Huksensajiide guoskevaš eananláigosoahpamušat leat dahkkon Gilbbesjávrris 3 st (okta AO-huksensadji, okta RM-huksensadji ja okta fitnodathuksensadji) ja Gárasavvonis 1 st (ráidodállohuksensadji).

Dál (ođđajagimánnu 2023) Gilbbesjávrris leat várrejuvvon vihtta huksensaji: okta AO -huksensadji, okta AP -huksensadji, okta RA -huksensadji, okta RM -huksensadji ja okta girdindoibmii gullevaš fitnodathuksensadji. Eará sajiin eai leat fámus huksensadjevárrejumit.

Gárvves huksenbáikki lasseeatnamin leat vuodojuvvon viidodagat Gárasavvonis (4 st) ja Heahttas (1 st).

Dán lassin priváhta eaiggádat leat luobahan huksenbáikkiid.

2.7 Liigehuksensajit

Eanodaga gielddas leat dál (ođđajagimánnu 2023) friddja oppalaš- ja sajádatlávaide gullevaš gieldda huksekehtes huksensajit ná:

Heahtta:

- Smávviessosadji (AO ja AP): 36 st
- Luopmohuksensadji (RA): 6 st
- Ráidodállosadji (AR): 2 st
- Industriija (T ja TY): 2 st
- Fitnodatgiddodatsadji (KL): 2 st

Geaidnofierpmádat ja gielddateknihka huksekehtta:

- Smávviessosadji (AO): 3 st
- Industriijaguovlu: T-guovlu 1 st 7,7ha, TP-guovllut 2 st okt. 31,3ha
- Smávviesso-boazodállu (AP/po) -guovllut: 3 st okt. 18,1 ha
- R-guovllut: 2 st okt. 14,2ha
- Luopmohuksensadji (RA): 29 st Jyppyrä, 6 st oppalašlávaguovllus
- Turismabálvalushuksen (RM): 1 st Jyppyrä

Gilbbesjávri:

- Smávviessosadji (AP): 1 st
- Turismabálvalushuksen (RM): 4 st

Gárasávvon: Industriijaguovlu 1 st 0,9 ha

Bálojohnjálbmi: Smávviessosadji (AO) 5 st, (AP) 2 st

Bealdovuopmi: Smávviessosadji (AO) 4 st

Gieldda neahttasiiduin lea diehtu huksensajiin, mat lea friija ja vuovdimassii.
<https://enontekio.fi/asuminen-ja-ymparisto/tontit-ja-rakentaminen/kunnan-tontit/>

Eanodaga gieldda eananpolitihkalaš prográmma

Lea fuomášan veara, ahte Heahtá sajádatláva guovllus leat s. 60 smávvviesuid huksensaji, mat leat priváhta oamastusas.

Heahtá oppalašlávvguovllus leat várrugas árvaleami mielde s. 170 luopmovisttiid huksensaji, mat leat priváhta oamastusas.

Gilbbesjávrris priváhta oamastusas smávvviesuid huksensajit leat sajádatlávvguovllus 6 st. Dan lassin priváhta oamastusas lea okta huksekeahces ráidodálu huksensadji (AR).

Yli-Kyrö guovllus fámus leahkki Hommakangas sajádatláva ja Yli-Kyrö gáddesajádatláva guovlluin lea valjis fáldat lupmoássanvisttiin, mat leat priváhta oamastusas. Hommakangas sajádatláva guovllus huksekeahces huksensajit leat sullii čuođi ja Yli-Kyrö gáddesajádatláva guovllus sullii golbmačuođi.

3 EANANPOLITIHKA DÁLÁ DILI ÁRVVOŠTALLAN

3.1 Eananpolitihka givrodagat

Eanodaga gielddas leat čeahpes bargit, geat leat dohkálaččat dikšut eananpolitihkalaš ráđđádallamiid. Gieldda eananpolitihkas vástideaddji virgedoallit leat eanangeavahaninšenevra (5 j. mearreáigásaš virgi), teknikkalaš hoavda ja gielddahoavda.

Eanodaga gielda lea háhkan lávvekeahces eatnama eaktodáhtolaš gávppiid bokte ja lotnumiin, mii lea dahkan vejolažžan ođđa guovlluid ráhkadeami.

Gielddas lea lávvekeahces eana oažžunláhkai.

Huksensajiid haddebidjan lea govttolaš ja vuodđuduvvá ovddimustá eananháhkama, lávvenbarggu ja gáibiduvvon infrahuksema goluid gokčamis.

3.2 Eananpolitihka váilevašvuodát

Lávven ja eananpolitihka vugiid geavaheapmi (lotnun, huksenávžžuhus) váldá olu áiggi.

Eanodaga mearrádusdahkamis lea váilon roahkkatvuolta geavahit "čavgadut" eananpolitihka vugiid: lávvekeahces eatnama lotnut, gieldda ovdaoastinvuoigatvuolta, huksenávžžuhus.

Eanodaga gielddas ekonomalaš eavttut lávvekeahces eatnama háhkamii leat eanemustá govttolaččat.

Lávvemis osolaččaid gullamii ja čanastatjoavkkuid ráđđádallamiidda lea giddejuvvon menddo unnán fuomášupmi, man dihte láváid sosiála dohkkeheapmi leamašan heittot dásis.

Gielddas eai leat huksensajit fállun bivnnuheamos báikkiin (gáddehuksensajit ja oainnushuksensajit).

Gielddateknihka ja infra huksema alla golut.

3.3 Eananpolitihka vejolašvuodát

Eanodagas leat buorit oktavuodát Ruttii ja eandalii Norgii, maid galgá atnit ávkin

Eanodaga gieldda eananpolitihkalaš prográmma

ja ovdánahttit eandalii luopmovisttiid ja fitnodathuksema dáfus.

Eanodaga čoahkkebáikki lagaš guovlluin leat iešvuodát, mat eai gávdno eará sajiin Suomas ja daid galgá atnit ávkin (eanodaga allodatearut, luondo- ja duovddaárvvut jnv.).

Meahcceguovlluid ja álbmotmeahci dihtii luondoturismma ovdánahttin lea vejolaš.

Giliid birrasiin lea vejolašvuohta stuorrut.

3.4 Eananpolitihka áitagat

Eanaeaiggádiid mendo stuorra vuordámušat váttásmahttet eatnama háhkama lávvema várás.

Eanaeaiggádat eai háliit vuovdit lávvejuvvon huksensajiid.

Ruossalasvuodát lávemis ealáhusaid gaskkas, maid lea váttis soahpat.

Lávvenfidnuid váidet álkket. Váidinproseassat guhkidit láváid gárváneami meariheamet dahje eastadit lávaid fápmui bohtima ollásit.

Ođdaviesuid árvu njiedjá gárváneami maŋŋá.

4 EANANPOLITIHKALAŠ VIŠUVDNA JA JOKSANMEARIT

Eanodaga gieldda háhka eatnama lávvema dárbbuide dakkár eallinbirrasa bajásdoallamii, mii lea lahka luonddu ja alladását, ja maŋggabealat bálvalusaid ja fitnodatdoaimma ollašuhttima ovdii.

Eanodaga gieldda eananpolitihkalaš joksanmearrin lea:

- ráhkadit liigehuksensajiid, mas fitnodagat ja huksejeaddjit leat beroštuvvan.
- Nu ekonomalaš, dorvvolaš ja doaibmi servodatstruktuvrra šaddan go lea vejolaš, goittotge nu ahte guovlluid earenoamášvuodát váldojit vuhtii.
- Geasuhahtti birrasa buvttadeapmi suvdilis ovdáneami prinsihpain ja lunddolašvuodain.
- Lávvema ja dan ollašuhttima ovddideapmi
- Bargosajiid lassáneapmi ja fitnodatdoaimma ja iešguđet ealáhusaid doarjun
- Fásta- ja luopmoássiid meari lassáneapmi
- Eatnama hatti doallan govttolašžan, goittotge nu ahte gildii šaddan goluid sáhttit gokčat ollislaččat.
- Ovttavewardásašvuodaprinsihpa ollašuhttin
- Gieldda váldá eananpolitihka ollašuhttimis vuhtii sáme kultuvrra ja boazodoalu dárbbuid.

5 EANANGEAVAHEAPMI

5.1 Eanangeavaheami mihttomearit 2023-2027

Heahtta:

Eanodaga gielda eananpolitihkalaš prográmma

Guovddáš mihttomearrin lea girkosiidda bálvalusaid seailuheapmi ja dorvvasteapmi ja oppalašláva AP-1 guovlluid sajádatlávven muttuid mielde.

Gáddeguovllu galggašii oažžut odđasit huksejuvvot ja duovdaga rahpasit giliguovddáži.

Girkosiidda guovllu ovdánahttit ja dievasmahttin hukset. Hehtá giliguovddáža ovdánahttima várás lea ráhkaduvvon konsultabargun boahpteáiggeskenáraid jagis 2019. Das biddjon mihttomeriid geahččalit ollašuhttit boahttevaš jagiin. Servodatteknihka oktavuhtii boahhti luopmovisttiid liigehuksensajit ovdánahttojuvvojit.

Juo lávvejuvvon, huksekeahces guovlluid infra huksen huksensajiid luohanmeari gáibidan dássái.

Servodatstruktuvrra dáfus buoremus guovllut leat girkosiidda jo huksejuvvon guhkeslágan servodatteknihka guovllut dáid buoridettiin.

Lávaid sisdoalu beaivideapmi livččii áigeguovdil:

- Hehtá luopmoguovddáš (boares skuvlla biras, hámman)
- Luomaanjärvi sajádatláva koartil- ja huksensadjejuohku AO-huksensajiid oasil.
- Hehtá sajádatláva guovllu Vuomaoja AO-huksensadje- ja koartiljuohku

Gilbbesjávri:

Mihttomearrin lea Gilbbesjávri guovllu ja bálvalusaid ovdánahttin, huksensadjefálaldaga sihkkarastin jođu mielde.

Gilbbesjávris galgá earenoamážit váldit vuhtii birrasa ja luonddudiliid ja huksejuvvon birrasa lávdan galgá leat stivrejuvvon.

Dievasmahttin huksemis dárkot dárkilit gárvves huksensajiide huksema, huksenávžžehusa geavaheapmi vihkkedallo.

Divvut huksema, mii lea láva vuostá (Salmivaara).

Gielda figgá háhkat eatnama iežas oamastussii Gilbbesjávris.

Lávvenfidnut, mat leat jođus

- Gilbbesjávri oppalašlávva
- Davvi- .Gilbbesjávri sajádatlávva
- Sánajoga sajádatlávva

Eará gilit ja bieđgoássanguovllut:

Bieđgoássanguovlluid ja giliid figgat ovdánahttit ja dasa gullá dehálaš oassin láchčit vejolašvuodaid ealáhusaide. Huksenvejolašvuolta bieđgoássanguovllus seailuhuvvo. Huksema figgat stivret giliguovlluide ja daid lahkosii.

6 EANANPOLITIHKALAŠ LINNJEMAT

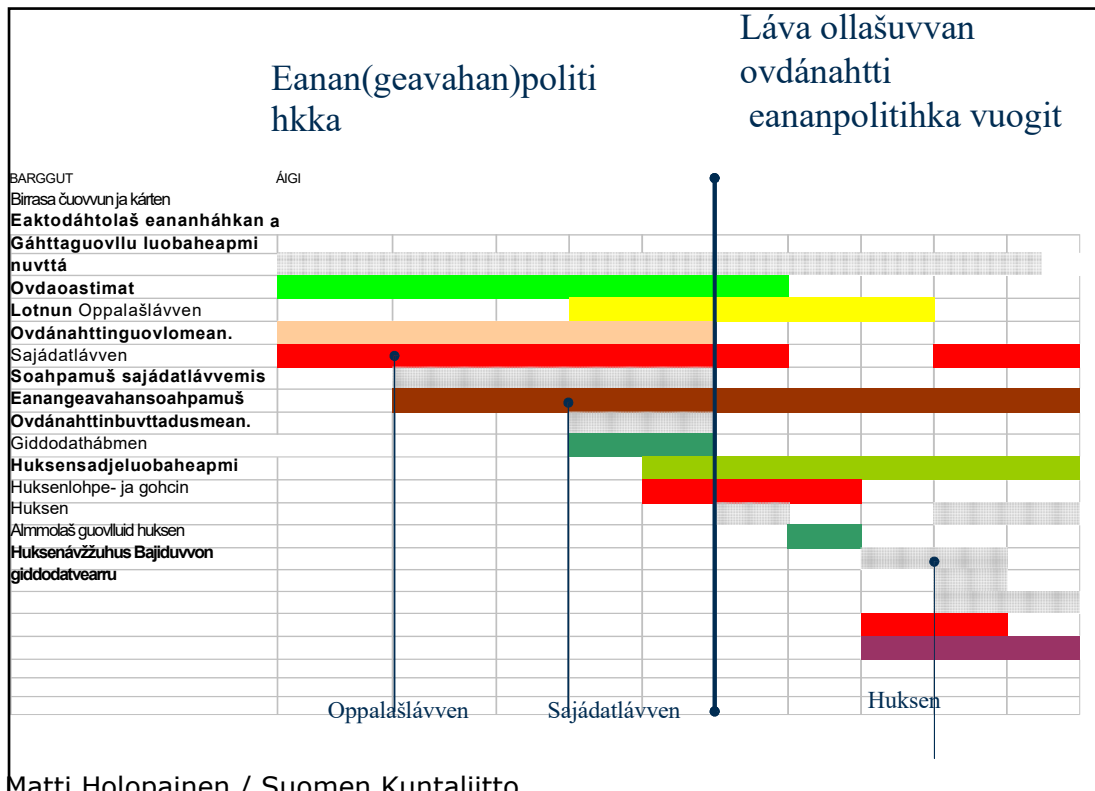

Eanodaga gieldda eananpolitihkalaš prográmma

Eanodaga gieldda deháleamos eananpolitihkalaš linnjemat jagiide 2023-2027 leat:

- 1) Eanodaga gieldda viste-, luopmoviste- ja industriijahuksensajiid ollisvuohta, mii lea ollašuhhtingelbbolaš, vástida golmma jagi dárbbu.
- 2) Lávvmii ja lotnuneatnamin heivvolaš lávvekeattes eana háhkkojuvvo aktiivvalaččat maiddái juo leahkki lávaid, servodathukseimii čujuhuvvon guovlluid olggobealde.
- 3) Liigehuksensajiid deháleamos čuozáhat lea Gilbbesjávrrí ja Heahtá guovlluin.
- 4) Lávven- ja eanangeavahansoahpamuša geavaheapmi ja soahpamušmeannudeapmi ovdánahtto.
- 5) Priváhta huksekeattes liigehuksensajit aktiverejuvvojit (movttiidahttojit) huksendoibmii.
- 6) Eaktodáhtolaš gávppit leat vuosttas sajis lávvekeattes eatnama háhkanvuohkin. Bákkohanvuogit vihkkedallojit sierra juohke ášši buohta.
- 7) Lávvekeattes eana ii dábálaččat vuvdojuvvo.
- 8) Eanodaga giella lea aktiivvalaččat váikkuheamen ovdogohcima vugiiguin guvllolaš eananpolitihkkii eanangotti ja váldegotti dásis.
- 9) Čanastatjoavkoovttasbarggu buorideapmi eanangeavahanfidnuid oktavuodas.
- 10) Giella lea miehtemielalaš fásta ássanvistiid huksemii luopmoássamii lávvejuvvon huksensajiide Heahtá, Gilbbesjávrrí ja Hommakangas sajádatlávvguovlluin, Čoalbmevári ja Yli-Kyrö gáddesajádatlávvguovlluin ja Heahtá birra oasseoppalašlávva guovlluin. Maiddái luopmovistti geavahanulbmila rievdadeapmái fásta vistin leat miehtemielalaččat, jus báikki eará EHL-gáibádusat divvet.

Eananpolitihkka servodatstrukturra plánemis ja ollašuttimis

6.1 Eatnama háhkan

Gielda sáhtá oažžut eatnama iežas oamastussii eaktodáhtolaš gávppiin, ovdaoastinvuoigatvuoda geavahemiin, lotnumiin dahje gáhttaguovllu nuvttáluobahemiin.

6.1.1 Eaktodáhtolaš gávppit

Eaktodáhtolaš giddodatgávpi galgá leat gielda **váldoeananháhkanvuohki**. Mihttomearrin lea ahte eanan háhkkojuvvo gildii nu árrat go vejolaš, goittotge mañimustá ovdal sajádatlávvevema ja ahte gielda oažžu lávvema mielddisbuktán árvoloktaneami eanaš alcces, mainna galgá sáhttit gokčat lávvema ja dan mielddisbuktán infrahuksema geatnegasvuodaid goluid.

Earenoamážit viiddes, lávvekeahes eatnamiid háhkamis eananpolitihkalaččat buoremus vuohki lea háhkat guovlluid gielda oamastussii ovdal sajádatlávva ráhkadeami. Meannudemiin seastit eanaš dáhpáhusain čielgasit goluin jus veardida eanangeavahansoahpamušmeannudeapmái.

Gielda oastá alcces sajádatlávvejuvvon eatnama dušše earenoamáš sivas. Dát leat earret eará:

- sajádatlávvejuvvon párkkat ja eará ruonásguovllut
- almmolaš visttiid koartilguovllut
- eará vejolaš sierradáhpáhusat

Eaktodáhtolaš giddodatgávpaí vuodđuduvvi eananháhkan lea Eanodaga gielda beales aktiivlaš doaibma. Gielda sáhtá maiddá geavahit eananlonuheami hukseneatnama háhkamis.

Lávvekeahes eatnama oastindáhpáhusas árvvoštallojuvvo árvoloktaneapmi, mii čuovvu guovllu sajádatlávvevema. Gielda mihttomearrin lea ahte gielda sáhtá gokčat huksensajiid vuovdimiin goluid, mat leat šaddan eananháhkamis ja gielddateknihkas.

6.1.2 Ovdaoastinvuoigatvuoda geavaheapmi

Ovdaoastinvuoigatvuodda oaivvilda gielda vuogatvuoda lotnut vuvdojuvvon giddodaga gávpehattiin, man vuovdi ja oasti leaba soahpan. Ovdaoastinlága (EoL 5.8.1977/608) mielde Eanodaga gielda sáhtá geavahit ovdaoastinvuoigatvuoda buhtadusvuloš giddodatgávppiin, maid čuoáhaga viidodat lea badjel 5.000 m² ja gávppi oassebeallin ii leat stáhta dahje dan lágádus, iige gažaldagas leat lágas oaivvilduvvon fuolkeluobahus dahje bággoakšuvdna. **Ovdaoastinvuoigatvuoda sáhtá lága mielde geavahit dušše eatnama háhkamii servodathuksema ja virkkosmahttin- ja suodjalanulbmiliid várás.** Ovdaoastima ii oaččo geavahit eatnama háhkamii eará go lágas máinnašuvvon ulbmiliidda ja dan mihttomeriid joksama ovdii.

Go ovdaoastinvuoigatvuoda geavaheapmi lea lágas dárkilit ráddjejuvvon, galgá gielda fuolahit das ahte **ovdaoastima geavaheami ákkat bohtet gielda mearrádusas ovdan doarvá čielgasit.** Jus ovdaoastima čuoáhateatnama geavahanulbmila ágga ii boađe njuolga ovdan sajádat- dahje oppalašlávvas, mearrádusa ákkaide galgá giddet earenoamáš fuomášumi.

Eanodaga gieldda **geavaha ovdaoastinvuoigatvuoda árvvoštallama mielde** čuovvovašlágan giddodatgávppiin:

- guovlu lea dehálaš boahttevaš servodathuksema dáfus ja doarju gieldda plánavuloš ovdánahttima (oppalašláva).
- virkkosmahttin- ja suodjalandárkkuhussii.
- ovdaoastinvuoigatvuoda geavaheapmi geahpeda giddodatoamastusa bieđggusvuoda boahtteáiggi plánenguovlluin.

6.1.3 Lotnun

Gielddas lea vejolašvuhta lotnut eatnama jus dasa lea oppalaš dárbu. Lotnun sáhtá vuodđuduvvat birasministeriija mieđihan sierralohpái (EHL 99 ja 100 §) dahje eanangeavahan- ja huksenlága vuodul sajádatlávvguovllu lotnunvuoigatvuhtii (EHL 96 §). Dan lassin gildii sáhtá šaddat dihto eavttuiguin lotnungeatnegasvuhta guvlui.

Dán oktavuodas eai gieđahallo eará lotnundáhpáhusat, nugo čáhcehilggohaga lotnun dahje huksensaji oasi lotnuma ohcan.

Lávvekeahtes eatnama lotnun (EHL 99 ja 100 §)

Lávvekeahtes eatnama lotnun Eanodagas lea vejolaš maiddái lávvekeahtes guovlluin ja guovlluin, main oppalašláva ráhkadeapmi lea jođus. Eaktun lávvekeahtes eatnama lotnumii lea, ahte gieldda dárbbáša guovllu servodathuksearii ja gieldda plánavuloš ovdánahttima várás. Ozadettiin birasministeriijas lotnunlobi ohcamušas galgá ákkastallat earret eará hukseneatnama ja lávvekeahtes eatnama fálu dili.

Oppalašláva (maiddái riekteváikkhuskeahtes) vuodul Eanodaga gieldda sáhtá ohcat birasministeriijas lotnunlobi guvlui, mii dárbbášuvvo vistehuksearii dahje dasa gullevaš servodathuksearii ja mii dárbbášuvvo gieldda plánavuloš servodatovdáneapmái.

Eanodaga gieldda ráhkkanan ohcat lávvekeahtes eatnama lotnunlobi ákkastallojuvvon diliin, jus gieldda plánavuloš ovdánahttin dán gáibida.

Sajádatláva ollašuhttimii vuodđuduvvi lotnunvuoigatvuoha (EHL 96 §)

Eanodaga gieldda sáhtá sierra lobi haga lotnut sajádatlávvas oppalaš guovlun čujuhuvvon guovllu dahje almmolaš visti sajádatláva mielde, mii sajádatlávvas lea oaivvilduvvon gieldda dahje gieldda lágádusa dárbbuide.

Eanodaga gieldda oppalaš guovlluid ja almmolaš visttiid koartilguovlluid dahje dáid osiid háhkan figgojuvvo dikšut eaktodáhtolaš giddodatgávppiin jo ovdal sajádatláva dohkkeheami. Dáid guovlluid háhkan gildii dáhpuhuvvá dábálaččat oktanaga eanangeavahansoahpamuš ráđđádallamiid oktavuodas. Guovlluid luobaheami gildii gánneha dahkat giddodatgávppi ovdasoahpamušain, mii dahkko dan maŋŋá, go sajádatlávvhámus leamašan albmosis. Ovdasoahpamušas sohppojuvvo, ahte loahpalaš giddodatgávpi dahkko, go áo. sajádatlávva lea láchkafámolaš.

Eanodaga gieldda eananpolitihkalaš prográmma

Lotnungeatnegasvuohta (EHL 101 ja 102 §)

Eanodaga gildii sáhttá šaddat lága mielde lotnungeatnegasvuohta guvlui, mii sajádatlávas dahje oppalašláva huksenráddjehusain lea čjuhuvvon eará go priváhta huksendoibmii, iige eanaeaiggát sáhte dan dihtii govttolaččat ávkašuvvat guovllu geavaheamis. Lotnungeatnegasvuohta šaddá dábálaččat lánvejuvvon párkaguovlluide ja eará ruonásguovlluide.

6.1.4 Gáhhtaguovllu nuvttáluobaheapmi

Vuosttas sajádatláva mielde gáhhtaguvlui gullá ng. nuvttáluobahangeatnegasvuohta, mii oaivvilda gieldda vuoigatvuođa oažžat eanaeaiggádis iežas háldui ja atnui mávssu haga gáhhtaguovllu dihto eavttuiguin. Nuvttáluobahangeatnegasvuođas lea dárkileappot ásahuvvon eanangeavahan- ja huksenlága 104-105 §:in.

Heaftá sajádatlávaguovllus leat muhtin veardde gáhhtaguovllut, maid eananvuođu oamastanvuoigatvuohta lea priváhta oamasteaddjis. Gieldda bargun lea fuolahit das ahte dáid lánvageainnuid oamastanvuoigatvuohta sirdojuvvo gildii. Dát dáhpáhuvvá almmolaš guovllu juohkimiin, man goluin lága mielde vástida gieldda.

6.2 Eanangeavahansoahpamušat

Eanodaga gieldda háhka eanaš lánvekeahates eatnama. Geavadis bohtet goittotge dilálašvuođat, main eatnama háhkan ovdal lánvema ii leat gieldda dáfus gánnehahtti, eandalii jus huksejuvvon eanaguovllut lánvejuvvojit ođđasit. Dáid dilálašvuođaid várás gielddas galget leat čielga njuolggadusat, maid vuođu sajádatláva ráhkadeapmi álggahuvvo eatnamii, mii lea priváhta oamastusas.

Eanangeavahansoahpamušain oaivvilduvvo eananoamasteaddjiid ja gieldda gaskasaš priváhtavuoigatvuođalaš soahpamušat, mat gieđahallet sajádatlávaid ollašuttima ovddasvástádusaid juohkima, vuoigatvuođaid ja geatnegasvuođaid ja goluid juohkima. Soahpamušaid guovddáš ulbmilin lea láva ollašuttungoluid vuoiggalaš juohkin priváhta doaibmi ja gieldda gaskka.

Eanangeavahansoahpamušat leat eaktodáhtolaš eananpolitihkalašvuogit, mat dievasmahttet eananháhkama.

Sihke gielddaekonomiija ja servodathuksema jođánis ollašuttima dáfus lea dehálaš, ahte eanangeavahansoahpamuš meannudeapmi ii geavahuvvo guovllu vuosttas sajádatláva dahkama oktavuodas earret spiehkastatdiliin. Dan sajis sajádatláva nuppástusaid oktavuodas, masa gullet priváhta eatnamat, eanangeavahansoahpamuš meannudeapmi lea anolaš ja ákkastallon meannudanvuohti.

Priváhta oamasteaddjiid bearašviessosajiid juohkin lea vejolaš. Go fámus leahkki sajádatláva mielde geavahanulbmil lea álggus dušše ássan ja sajádatlávvanuppástusas boahtá lasi dušše ássanviessovuogitvuohta ja ássanviessovuogitvuohta lassána vuollel 500 km², eanangeavahansoahpamuš ii dahkko (Eanangeavahan- ja huksenláhka 91 c §). Stuurámuš oassi priváhta bearašviessosajiid juohkimis ii boađe eanangeavahansoahpamušaid oktavuhtii.

Eanodaga gieldda bearrá sajádatláva ráhkadeami dahje eará nuppástusa áigái ožžon árvvu lohtaneami unnimustá 50 % (dása eai rehkenasto almmolaš

Eanodaga gieldda eananpolitihkalaš prográmma

guovllut). Árvvoštallojuvvon buhtadus galgá álo gokčat goittotge unnimustá vealtameahttun sajádatláva ollašuhhtimis gildii šaddan infrahuksema investerengoluid. Jus sajádatlávaguovllu ollašuhhtimis bohtet gildii spiehkaseaddji sierračovdosat omd. eará doaibmiid fierpmádagaid sirdin ded., váldojit dat vuhtii eanangeavahanbuhtadusa bajideaddji gollun. Maiddáí vejolaš soahpamušguoimmi bivdagis dahkkon kvalitehta buorideapmi dahje ollašuhhtima mearkkašahtti jođálmahttin bajidit eanangeavahansoahpamuša buhtadusa. Soahpamušbuhtadusa máksima dáhkideapmin gieldda gáibida doarvái stuorra dáhkádusa ordnema, man gieldda sáhtttá dohkkehit.

Viesso- ja ealáhuspolitihkalaš mihttomeriid ollašuhhtimin gieldda sáhtttá bearrat oasi árvvoštallojuvvon eanangeavahansoahpamuša buhtadusas huksensadjin. Viiddes visteguovlluid sajádatlávaid ja eanangeavahansoahpamušaid, mat dahkkojit daid oktavuodas, vuolggasadjin lea, ahte buhtadusas mearkkašahtti oassi berrojuvvo huksensajiid hámis, man sáhtttá atnin ávkin mánggabealagit viessobuvttadeamis. Eanangeavahansoahpamušaid oktavuodas sohppojuvvo maiddáí vejolaš eará eananluobahemiin, nugo almmolaš guovlluid sirdimis gieldda oamastussii.

Eanangeavahansoahpamušain gieldda eaktuda soahpamušguoimmis guovlluid ollašuhhtima govttolaš áiggis. Dát sihkkarasto doarvái stuorra ekonomalaš sankšuvnnaiguin. Ain eanangeavahansoahpamušain gieldda sáhtttá dárbbu mielde ásahtit viesso- dahje ealáhuspolitihkalaš eavttuid ja mihttomeriid. Dát árvvoštallojit sierra.

Eanodaga gielddas eanangeavahansoahpamušaid sáhtttá ráhkadit dáin dáhpáhusain

- 1) lea dárbu nuppástuhttit sajádatláva ja eananoamasteaddji ávkašuvvá sajádatlávvanuppástusas mearkkašahtti láchkai,
- 2) guovlu, mii lea lávvenláchkai, ii heive gieldda oamastussii ja eanan eaiggát ávkašuvvá lávvas mearkkašahtti láchkai; dahje
- 3) lávvekeahtes guovllus leat unnán eanaeaiggádat, eanaeaiggádat dahket álgaga sajádatláva ráhkadeamis, ja sis lea oktasaš mihttomearri boahhtevaš láva hárrái.

Čuvvosis 1 lea govvejuvvon dárkileappot eanangeavahansoahpamuš meannudeami ja dan oktavuoda ovdánahttinbuhtadusláchkii.

Čuovvovaš logu ovdánahttinbuhtadussii guoski njuolggadusaid ii leat dárbu heivehit soahpamušdilis; eanangeavahansoahpamušas goluin sáhtttá soahpat dakkár viidodagas, mii gehččo dárbblašlažžan.

6.3 Ovdánahttinbuhtadus

Geassit 2003 bodii fápmui eanangeavahan- ja huksenlága (EHL) nuppástus, mii geatnegahtii sajádatlávvas mearkkašahtti láchkai ávkašuvvi eanaeaiggádiid oassálastit gildii šaddi sajádatláva ollašuhhtingoluide. **Vuosttážin goluide oassálastimis galgá figgat soahpat gieldda ja eanaeaiggáda gaskasaš eanangeavahansoahpamušaiguin.** Jus soahpamušráđđádallamiin ii gávdno dakkár boadus, masa guktot oassebealit leat duđavaččat, Eanodaga gielddas lea vejolašvuohta bearrat servodathukseamis šaddan goluid ovdánahttinbuhtadussan daid eanaeaiggádiin, geat ávkašuvvet sajádatlávvas mearkkašahtti láchkai.

Ovdánahttinbuhtadusa   sáhtttá

Eanodaga gielda eananpolitihkalaš prográmma

geavahit:

- 1) Eanangeavahansoahpamuša ráđđádallamat leat eahpelihkostuvvan.
- 2) Eanaeaiggát ávkašuvvá sajádatlávas mearkašahtti láhkai. (omd. RM, RA ja KL huksenvuoigatvuođat, EHL mielde)
- 3) Čadni huksensadjejuohku nanusmuvvá sajádatlávas (eanaš).
- 4) Jus sajádatlávas lea čujuhuvvon eanaeaiggádii huksenvuoigatvuohta dušše ássanviessohukseii, ođđa ássanviessohuksenvuoigatvuohta galgá leat unnimusat 500 geardenjealjehasmehtera.

Ovdánahttinbuhtadussan sáhtá bearrat dušše dakkár servodathuksema goluid, maid ollašuhttinovddasvástádus gullá lága mielde gildii. Ovdánahttinbuhtadusa ii sáhte heivehit čáhcefuolahusa ollašuhttimis šaddi goluide; dáid huksen- ja birasgolut berrojuvvojit čáhcefuolahuslága mielde fierpmádaga geavaheaddjiin searvan-, geavahan- ja vuođdomáksun.

Ovdánahttinbuhtadusa oktavuhtii gullelaš golut:

- 1) háhkan-, plánen- ja huksengolut
  - gáhtat
  - párkkat
  - eará almmolaš guovllut
- 2) eananháhkama golut almmolaš visttiid huksema várás (dan oasil go dat bálvalit lávvaguovllu)
- 3) eananvuođu divvungolut
- 4) šlámadustemis šaddan golut
- 5) láva ráhkadeamis ja gieđahallamis šaddan golut

Lassedieđut ovdánahttinbuhtadusas čuvvosis 1.

Ovdánahttinbuhtadus gáibida oalle olu barggu ja proseassas leat mánggat muttut. Dan geavaheamis leat doisttáži unnán vásáhusat váldegotti dásis.

Eanodaga gielda figgá soahpat priváhta eanaeaiggádiiguin servodatgoluin šaddan goluin eanangeavahansoahpamušain ja hukse vejolašvuođa geavahit ovdánahttinbuhtadusa dárbbu mielde.

6.4 Ovdánahttinguovlomeannudeapmi

Ovdánahttinguovlomeannudeami vuođđoulbmilin lea dahkat vejolažžan dárkkálmahtton sierraordnedemiid geavaheami ráddjejuvvon guovlluid čohkkejuvvon ovdánahttima várás. Eanodaga gielda sáhtá eanangeavahan- ja huksenlága 110 § mielde nammadit mearreáigái, goittotge eanemustá 10 jahkái, ovttá dahje eanet go ovttá ráddjejuvvon guovllu gielda ovdánahttinguovlun.

Ovdánahttinguovlomeannudeapmi heive earenoamážit huksejuvvon guovlluid ođasmahttimii, ovdamearkka dihte eahpevuogálaš industriijaguovllu nuppástuhttin ássanviessohukseii. Huksekeahkes guovllu mearrideapmi ovdánahttinguovlun gáibida, ahte guovllu huksen lea ealáhus- ja ássanviessopolitihkalaš sivaidd geažil dárbbaslaš ja ahte guovllu ollašuhttin gáibida eanaoamastusa dahje giddodatjuohkima bieđggusvuođa dahje eará earenoamáš siva geažil sierra ovdánahttin- dahje ollašuhttin doaimbajuid.

Ovdánahttinguovlomearrádusa sáhtá dahkat (EHL 111 §):

- oppalaš- dahje sajádatláva ráhkadeami dahje nuppástuhttinmearrádusa oktavuodas

Eanodaga gieldda eananpolitihkalaš prográmma

- riektováikkhuslaš oppalašlávás dahje sajádatlávás
- sierra, goas láva ráhkadeapmái dahje nuppástuhttimii ii leat dárbu guovllu ovdánahttimin.

Vaikko ovdánahttinguovlun nammadeapmi lea gieldda hálddahuslaš mearrádus, lága ulbmilin leamašan ahte ovdánahttinguovlomeannudeapmi geavahuvvo eanaeaiggádiid ja gieldda ovttasbargofidnuin. Jus eanaeaiggádiid ja gieldda mihttomearit guovllu boahhtevaš ovdánahttimis leat hui sierraláganat, Eanodaga gieldda vihkkedallá guovllu lotnuma ohcama ovdánahttinguovlomeannudeami sajis.

Eanodagas ii leat boahhtevaš jagiide diehtu ovdánahttinguovlluin.

6.5 Soahpamušat gieldda eatnama lávvedettiin

Giella sáhtta dahkat soahpamuša huksenfitnodagain dahje eará ovdánahttinfitnodagain olles huksensadjebuvttadeami ollisvuoda ollašuhttimis gieldda iežas eatnamiin. Soahpamušguoibmi vástida guovllu plánemis ovttas gielddain ja fuolaha gielddateknihka huksemis ja oažžu buhtadussan huksensaji. **Dán vihkkedaladettiin galgá dárkilit smiehttat vejolaš doaibmi návccaid ollašuhttit čuožáhagaid ja erenoamážit galgá fuolahit soahpamušaid sisdoaluin ja doarvái buori dáhkádušaid, vai vejolaš váttisvuodaid ovddas dáiguin sáhttit sihkkarastit čuožáhagaid gárváneami.**

6.6 Huksensadjeluobaheapmi

Gieldda eananpolitihka vuođđobargu ovttas lávveniin lea buvttadit ođđa huksensajiid luopmo- ja ássarviessohuksemii ja fitnodateallima dárbbuide. Giella luobaha dušše plánavuloš huksensajiid. Huksensadjepolitihka vugiiguin giella sáhtta geasuhit ođđa ássiid ja fitnodatdoaimiid guvlui ja sáhtta stivret servodatstruktuvrra ovdáneami. Bures ordnejuvvon huksensadjeluobaheami bokte giella beassá maiddái bearrat ruovttoluotta servodathuksemii bidjan goluid.

Áššehasas galgá leat válljenfriijavuolta luobahanhámis (vuovdin dahje láigoheapmi), eandalii ássarviessosajiid buolta.

Huksensajiid

vuovdin

+ buoret váikkuhanvejolašvuodát huksensajiid guvllolaš haddeovdáneapmái.

+ gielddateknihka ja gieldda bálvalusaid huksengoluid lea vejolaš gokčat jođáneappot

+ giella sihkkarastá gielddaolbmuid ássanvejolašvuodaid, oassi huksensajiin oažžu čuoggáid nu ahte válde vuhtii ássan ja bargan gielddas ja maiddái bearraša sturrodát

– ekonomiijadili váikkuhus lea mearkkašahtti

Huksensaji

láigoheapmi

+ huksejeaddji ii dárbbas čatnat kapitála huksensadjái huksema álgomuttus

Eanodaga gieldda eananpolitihkalaš prográmma

- + dásse ekonomiijadili, gildii sihkkaris boađut mángga jahkái
- láigohanvuogádaga dikšun gáibida bargiidressurssaid gielddas

Eanodaga gieldda ulbmilin lea, ahte gieldda ii iežas haddebidjamiin lokte huksensajiid oppalaš haddedási báikegottis.

6.6.1 Ássanviessohuksen

Bearašdállosajit (AO) ja luopmovistesajit (RA)

Eanodagas bearašdállosajiid ja luopmovistesajiid luobahanhámis áššehasas lea friijavuolta válljet. Eanaš huksensajiin goittotge vuvdojuvvo.

Huksensajiid hattiide biddjojit guovlluid mielde vuodđohattit. Huksensajit luobahuvvojit rabas ohcan-/várrenmeannudemiin. Luopmovistesajiin dievasmahtti vuohkin sáhtta geavahit fáladatmeannudeami.

Fitnodathápmásaš huksen (AP / AR / AK)

Eanodaga gielddas fitnodathápmásaš ássanviessohukseamis áššehasas lea válljenfriijavuolta oastit dahje láigohit huksensaji.

Huksensajiid hattiide biddjojit guovlluid mielde vuodđohattit. Huksensajit luobahuvvojit rabas ohcan-/várrenmeannudemiin.

6.6.2 Fitnodathuksensajit

Turisma- (RM, industriija- (T / TY) ja fitnodathuksen (KL / AL)

Eanodaga gielddas áššehasas lea válljenfriijavuolta oastit dahje láigohit fitnodathuksensaji.

Huksensajiid hattiide biddjojit guovlluid mielde vuodđohattit. Huksensajit luobahuvvojit rabas ohcan-/várrenmeannudemiin. Dievasmahtti vuohkin sáhtta geavahit fáladatmeannudeami.

6.6.3 Mearreviidodagat láigohanláhkai oanehisáigge ja gaskaboddosaš doibmii

Eanodaga gielddas gaskaboddosaš fitnodatdoaimma geavahussii mearreviidodagaid sáhtta láigohit guovlluin sajádatláva olggobealde max. 10 jahkái hávil, jus oppalašláva dan suovvá. Huksenvuoigatvuohta dáid soahpamušaide ii sáhte laktit. Mearreviidodagat láigohuvvojit árvvoštallanákkaid vuodul ohcamušas.

6.6.4 Soahpamušaid huksengáibádusat ja eará soahpamuševttut huksensaji luobaheami oktavuodas

Gielddastivra lea dohkkehan Eanodaga gieldda huksensaji luobahan- ja

várreneavttuid ja soahpamušvuoduid čoahkkimis 22.3.2023 § 36. Soahpamušaid huksengáibádusaid ollašuvvan gohccojuvvo ja sankšuvnnat váldojit atnui dárbbu mielde.

6.7 Priváhta liigehuksensajit

6.7.1 Huksenávžžuhus

Huksenávžžuhusa ulbmilin lea ovddidit sajádatláva ollašuvvama nu ahte huksekeahtes dahje váilevaš geavahas leahkki huksensajiide huksen lasihuvvo. Vaikko huksenávžžuhus sáhtá doalvut gielda lotnungeatnegasvuhtii, meannudeami ulbmilin ii leat háhkat priváhta eanaeaiggádiid eatnamiid gielda oamastussii.

EHL mielde gielda sáhtá addit huksenávžžuhusa priváhta eanaeaiggáda sajádatláva vullosaš huksensadjái, jus dat lea meari dahje kvalitehta dáfus vádjit huksejuvvon. Jus huksenávžžuhus ii čuvvojuvvo golmma jagi siste, de gieldas lea riekti lotnut huksensaji, mii lea sajádatlávas.

Sajādatlávvaguovllu vádjit huksen bidjá deattu ođđa guovlluid lávvemii ja lasiha guovllu bálvalusaid vádjit geavaheami. Huksekeahtes huksensajit dagahit ná gildii maddái ruđalaš dáhpema jahkásaččat. Dáhpa šaddá investerejuvvon ruđa reantodáhpemis ja gielddateknihka gollamis šaddan geavahanagi oatnumis. Huksenávžžuhusa sáhtá doallat beaktilis ja ekonomalaš vuohkin buoridit lávaid ollašuvvama.

Ávžžuhanmearrádusaid galgá addit ollislašárvoštallama vuodul plánavullosaččat nu, ahte mearrádusaide biddjo mearreáigi. Ávžžuhanmearrádusaid dagadettiin galgá muitit lága lassin maddái buori hálddašeami riekteprinsihpaid, mat stivrejit almmolaš válddi geavaheami: ovttaveardásašvuoda-, ulbmilčatnašupme- ja relatiivvalašvuodaaprinsihpa.

Jus Eanodaga gielda geavaha huksenávžžuhusa, ovdal ávžžuhusa addima galgá dutkat guovllu ekonomijadili. Ulbmilin ii leat buot gielda guovllu huksensajiid bidjan márkaniidda. Ávžžuhusa addimii ođđa guovlluide eai leat ákkat. Ávžžuhus ii addo jus láva ollašuttimii eai leat márkavuloš eavttut.

Jus huksenávžžuhus geavahuvvo, Eanodaga gielda doalvu doaimmabiju gitta lohpii. Dábálaččat dán boadusin gielda lotnu huksensaji.

6.7.2 Huksekeahtes huksensaji bajiduvvon giddodatvearru

Ássanviessohukseami lávvejuvvon huksekeahtes huksensadjái gielddastivra sáhtá mearridit sierra, eará giddodatvearroproseanttaid alit vearroproseantta. Ovdamearkan jagis 2023 vearroproseanta galgá leat unnimustá 2,00 ja eanemustá 6,00. Alit giddodatvearroproseanta ii guoskka luopmoássama várás lávvejuvvon huksensajiid.

Huksekeahtes huksensaji vearru mearriduvvo alimus vearroproseantta mielde, jus buot manjit čuoggáin 1 - 7 máinnašuvvon eavttut divvet.

- 1) Guovllus lea sajádatlávva, mii leamašan fámus unnimustá jagi ovdal kaleandarjagi álgima.
- 2) Sajádatláva mielde huksensaji huksenvuoigatvuodas badjel bealli lea lávvejuvvon ássanviessohukseami.

- 3) Huksensajis ii leat ássanviessu, mii livččii anus, iige dasa leat álggahuvvon ássanviessu huksen ovdal kaleandarjagi álggu.
- 4) Huksensajis lea anolaš geaidnu dahje vejolašvuohta ordnet dakkára.
- 5) Huksensaji sáhtá laktit almmolaš čáhcebohccái ja bázahusčáhcebohccái čáhcefuolahuslága (119/2001) 10 §:s oaivvilduvvon vugiin.
- 6) Huksenbáikkis ii leat huksengiaddus
- 7) Oamastusa oktilašvuohta sierra vearroproseantta heiveheami eaktun lea, ahte huksensadji lea seamma oamasteaddji hálddus.

Huksekehtes huksensaji bajiduvvon giddodatvearu atnuiváldimis Eanodaga gielda mearrida jahkásaččat. Bajiduvvon giddodatvearru lea vuosttas sajis eananpolitihkalaš vuohki, mii stivre huksema huksensajiide, mat leat vádjit geavahuvvon.

7 GEAVAHANULBMILA NUPPÁSTUS

Luopmovisttiid birrajagáš geavaheapmi lea lassánan maŋimuš jagiid áigge. Máŋggat gielddat čujuhitge juo iežaset lávain gáttiide viidodagaid fásta ássama várás dahje meroštallet kritearaid, maid vuodul luopmovistti sáhtá rievdadit fásta vistin.

Eanangeavahan- ja huksenlága 125 § mielde vistti geavahanulbmila nuppástussii dárbbášuvvo huksenlohpi.

Lohpi geavahanulbmila nuppástussii sáhtá mielihuvvot, jus dát eavttut devdojuvvojit:

- huksenbáiki deavdá EHL 116 §:s čujuhuvvon gáibádusaid (ii dulvvi, eatnama gahččama dahje fierrama áitta) ja čuovvu sturrodaga dáfus huksenortnega
- visttiid báikkit huksensajis čuvvot fámus leahkki huksenortnega mearrádusaid
- ráhkadusat devdet nuppástusáigodaga fásta ássamii ásahuvvon energijabeaktivilvuoda gáibádusaid
- báiki galgá leat servodatstruktuvrra dáfus vuogas nappo doarjala giliássanguvlui ja dan lahkosis leat juo ovdalis fásta ássama huksensajit
- čáhce- ja bázahusčáhcefuolahus galgá deavdit fásta vistái ásahuvvon gáibádusaid EHL § 135 mielde, iige dan ordnen oaččo dagahit gildii erenoamáš goluid.
- johtolatoktavuođat galget leat ortnegis birra jagi ja buollin- ja gádjunlágádusa beassan huksensadjái galgá sihkarastojuvvot
- spiehkastatmearrádus gáibida ránnjaid gullama
- astoáiggevistti rievdadeapmi ássanvistin astoáiggevisttiide lávvejuvvon guovllus gáibida spiehkastatmearrádusa

8 EANANPOLITIHKALAŠ SIERRAGAŽALDAGAT

8.1 Ruvkedoaibma

Ruvkelága nuppástus lea boahtán fápmui geassit 2023 ja das lea ásahuvvon gielddaide vuoigatvuohta mearridit lávveimiin, leago ruvkedoaibma vejolaš gieldda guovllus. Ruvkedoaibma galgá vuodduduvvat dakkár eanangeavahan- ja huksenlága mielde ráhkaduvvon sajádatlávvi dahje riektováikkuhuslaš oppalašlávvi, mas ruvkeguovllu ja ruvkke

Eanodaga gieldda eananpolitihkalaš prográmma

veahkkeguovllu báiki ja gaskavuohta guovllu eará geavahussii lea čielggaduvvon.

Eanodaga giella gullá sáme- ja boazodoalloguvlui ja dat regulere guovllu ohcan- ja ruvkedoaimma. Sámiid árbevirolaš boazodoallu ii leat vejolaš jus seamma guovllus doaibmá ruvki. **Dán dihtii gieldda oainnu mielde minerála- ja ruvkeindustriija ii heive gildii.** Vejolaš ruvkefidnut bohtet goittotge okta hávil gildii mearridanláhkai ja juohke fidnus galgá mearridit sierra.

8.2 Bieggafápmu ja elfápmolinját

Eanodaga gielldastivra mearridii 20.6.2012 čielggadit oppalašlávveimiin vejolašvuodaid báikkálaš elfápmobuvttadeapmái gielddas. Ulbmilin lei čielggadit giella vejolaš bieggafápmu buvttadeapmái heivvolaš guovlluid ja guovlluid, maidda bieggafápmu ii heive. Bieggafápmoguovlluid lassin ulbmilin lei čielggadit maiddái eará vejolaš báikkálaš elfápmobuvttadeami ja ráhkadii ng. strategalaš muddooppalašlávva stivret fidnuid plánema joatkaga. Lávvehámus gárvánii j. 2015 dan muddui ahte das váilo konsultta iežas dárkkistus ja giella kommeanttat. Lávvehámus ii goassige biddjon albmosii ja bargu ii leat ovdánan dan rájes.

Duottar-Lappi eanangoddelávas Eanodaga gildii leat čujuhuvvon guokte bieggafápmoguovllu, Lammasoaivi ja Sonjevárri. Lammasoaivvis leamašan ovdal njeallje allahuksemin huksejuvvon bieggafápmorusttega, mat dáláš teknologijai veardidettiin leat beavttu dáfus váilevaččat.

Lappi lihtus lea joatkačielggadanfidnu sámevuovllu bieggafápmopotensiálas bođi bođi.

Meahciráđđehus lea linnjen, ahte dat ii álggat bieggafápmofidnuid sámiid ruovttuguovllus jagiin 2022-2027 (Sámiid ruovttuguovllu luondduriggodatplána 2022-2027). Maiddái áibmojohtolatráđđehusa ráddjehusat girdišilju lahkosiin váttásmahttet bieggafápmofidnuid ollašuttima Eanodagas.

Ovddabealde máinnašuvvon áššiid geažil bieggafápmorusttegiid huksen Eanodahkii ii oro lagaš boahtteáigis jáhkehahtti.

Vuostedeaddun bieggamilluid dagahan hehttehussii duovdagiidda ja eará vejolaš skádaide, nugo boazodoalu guodohaneatnamiid massimii leat fuomášahtti giddodatvearboadut, maid bieggamilluin oččoši. **Bieggamillogažaldahkii ii váldojuvvo dárkileappot bealli eananpolitihkalaš prográmmas muhto gielldastivra dahká dárbbu mielde linnjemiid áššis sierra gažaldahkan.**

8.3 Luonddusuodjalanprográmmat

Eanodaga giella guovllus lea jekkiid-, loddečáziid-, buolžžaid-, rođuid- ja gáttiidsuodjalanprográmma guovllut, ja mánggat dain suodjalanprográmmain ollet maiddái priváhta eatnamiidda. Suodjalanguovlluid ráddjemat leat prográmmas dušše rávan ja dárkilut rájit meroštallojit easkka ieš ollašuttinmuttus. Stáhta eatnamiid suodjalanprográmmat leat eanaš hábmejuvvon suodjalanguovlun, muhto

Eanodaga gieldda eananpolitihkalaš prográmma

ovdamearkan Gilbbesjávrris gáttiidsuodjalanprográmmii gulli Giehtaruohttasa duottarjávrrit leat vel hábmekeahtta ja dan dihtii mearkkašahtti ášši Eanodaga gieldda dáfus.

Aitosáš suodjalanguovlluid lassin Eanodaga gieldda guovllus leat meahcceguovlolágain vuodđuduvvon meahcceguovllut (Giehtaruohttasa, Darvvatvári, Bievrrašjávrrri ja Pulju meahcceguovllut).

Eanodaga gieldda oaidnu odđa luonddusuodjalanguovlluide mearriduvvo sierra juohke ášši buohta árvvoštallama vuodul.

8.4 Boazodoalu ja eará eanangeavaheami oktiiheiveheapmi

Eanodaga gieldda lea sámiid ruovttuguovllus ja erenoamážit boazodoalu várás oaivvilduvvon guovllus. Boazodoallolága (848/1990 § 2.2) mielde dán guovllu stáhta eatnamiid ii oaččo geavahit nu, ahte dat hehttejit fuomášahtti láhkai boazodoalu. Boazodoallolága 53 §:s celkojuvvo, ahte stáhta eiseváldi galgá ráđđádallat áššáigullelaš bálgošiid ovddasteaddjiiguin goittotge dalle go pláne stáhta eatnamiidda guoski doaimmaid, mat váikkuhit mearkkašahtti vugiin boazodollui. Vaikko lágas hállujuvvo dušše stáhta eatnamiin ja stáhta eiseváldiin, dilli sáhtta geavadis leat dakkár, ahte gieldda maid gánnehivččii leat mielde ráđđádallamiin iešguđet eanangeavaheami hámiid oktiiheiveheamis.

Bálgošiid Ovtastus almmustahtii jagi 2023 rávagirjjáža boazodoalu dárkomii eanangeavahanfidnuin. Rávagirjjáš vuojui eandalii birasváikkuhusaid árvvoštallan- ja lávvenmeannudemiide. Árvvoštalladettiin muhtin fidnu váikkuhusaid boazodollui ii reahkká, ahte gehččujuvvo dušše guovllu proseantaossodat bálgoša viidodagas, muhto galgá dárkot maiddái báikki. Boazodollui laktásit iešguđet guohtunguovllut sierra jagiáiggiin ja iešguđet doaimmaguovllus, nugo guoddin- ja ragatguovllut, ja boazodoallobargguid ráhkkanusat ja guovllut. Dán dihte maiddái váikkuhusaid galgá árvvoštallat mángga láhkai.

Eanodaga gieldda ráđđádallá lassin maiddái sámediggelága 9 § mielde sámedikkiin buot mearkkašahtti eanangeavahanfidnuin, mat sáhttet erenoamáš vugiin váikkuhit sámiid sajádahkii eamiálbmogin. Ráđđádallanmeannudeami ulbmilin lea albma ja rivttes áigásaš ságastallan, mii figgá ovttasipmárdussii.

Giella ráđđádallá lávven- ja eanangeavahanfidnuinis birra (Lávvengeahčastat) ovttas bálgošiiiguin jahkásaččat ja juohke ášši buohta sierra lávvena válmmaštallama oktavuodas ja figgá váldit vuhtii bálgošiid oainnuid eanangeavaheami plánemis.

EANANPOLITIHKALAŠ PROGRÁMMA ČUOVVUN

Eananpolitihkalaš prográmma ollašuvvan čuvvojuvvo jahkásaččat ruhtadoalloloahaheami válmmaštallama oktavuodas.

Áššit, mat mihtiduvvojit leat:

- huksensajiid vuovdináigi
- háhkkojuvvon eananviidodagat (viidodat ja geavahuvvon euromearri)
- luobahuvvon huksensajiid mearri (vuvdojuvvon ja láigohuvvon) sihke eatnama

Eanodaga gieldda eananpolitihkalaš prográmma

- vuovdimis bohtán boadut
- liigehuksensajit
- fápmui bohtán lávat

Prográmma ollašuvvama sihkkarastimin čujuhuvvojit doarvái bargiidresurssat sihke eanangeavaheami plánemii ja eananpolitihka dikšumii.

ČUOVUS 1 Eanangeavahansoahpamuša geavat ja dan gaskavuohta ovdánahttinbuhtadusláhki

EANANGEAVAHANSOAHPA MUŠAT

Eanangeavahansoahpamuš meannudeami stivre 1.7.2003 fápmui bohtán eanangeavahan- ja huksenlága nuppástus. Lága mielde eanaeaiggát, guhte ávkašuvvá mearkkašahtti láhkai sajádatlávemis, lea geatnegahtton searvat gielddain láva ollašuhhtingoluide. Vuosttas sajis oassálastingeatnegasvuodas galgá soahpat eanaeaiggáda ja gieldda gaskasaš eanangeavahansoahpamušain.

Mearkkašahtti ávki

Eanaeaiggáda lávas ávkašuvvama galgá álo árvvoštallat sierra juohke láva buohta. Ovttačilggolaš rávvaga das, goas mearkkašahtti ávkki eavttut divvet, ii leat vejolaš ráhkadit. Eanangeavahan- ja huksenlága ovdánahttinbuhtadussii guoskevaš logus lea máinnašuvvon, ahte ovdánahttinbuhtadusa sáhtta heivehit, jus eanaeaiggádii lea sajádatlávás čujuhuvvon huksenvuoigatvuohta dušše ássanviessohuksemii iige huksenvuoigatvuohta dahje huksenvuoigatvuođa lasáhus mana badjel 500 geardenjealjehasmehtera. Geavadis leat goittotge mánggat dáhpáhusat, main eanaeaiggát ávkašuvvá mearkkašahtti láhkai, vaikko sajádatlávvanuppástusa oktavuodas ii boadášii ollege ođđa huksenvuoigatvuohta.

Ávkki sáhtta mihtidit dainna man olu giddodaga árvu loktana plánejuvvon lávvema geažil. Vaikko árvoloktaneapmi livččii birrasiin 50 %, dat ii dárkkut ahte sajádatlávva geažil eanaeaiggát ávkašuvvá mearkkašahtti láhkai, jus árvvu loktaneapmi ii leat ruđalaččat mearkkašahtti. Nuppe dáfus sáhttit gávnnahit, ahte jo 20 % árvoloktaneami geažil eanaeaiggát sáhtta ávkašuvvat mearkkašahtti láhkai.

Relatiiva árvoloktaneami stuorát ášši lea eanaeaiggáda lávvemis ožžon absoluhta ávki, nappo man olu eanaeaiggát oččoši ruđalaččat mearkkašahtti ávkki sajádatlávás. Lassin galgá váldit vuhtii, ahte lávven sáhtta buvttadit mearkkašahtti huksenvuoigatvuođa lasáhusa huksensadjái, muhto eanaeaiggát ii ávkašuva lávas mearkkašahtti láhkai, go láva geavahanulbmilii ii leat oaidnimis boahhteáiggis johtu dahje johtu soaitá ilbmat. Easka duohta johtu lokte árvvu.

Dáláš riektemeannudeami mielde soahpamušat, mat leat čadnon dušše árvoloktaneapmái, man sajádatlávva buktá eanaeaiggádii, leamašan fámuheamit. Soahpamušmeannudeamis láva ollašuhhtimii gullevaš golločatnašupmi sáhtta goittotge leat loažža nu ahte gažaldat ii leat álo juste láva ollašuhhtima goluid buhttemis. Dalle soahpamušbuhtadus sáhtta vuodđuduvvat maiddái árvvoštallamii árvoloktaneamis ja dan juohkimii eanaeaiggáda ja gieldda gaskkas jurdda gildii gaskamearalaččat seammalágan fidnuin šaddan goluid gokčamis.

Soahpamuš sajádatlávvena álggaheamis

Eanangeavahansoahpamuša, mii čatná oassebeliid (gielda ja eanaeiggáda) ii oaččo dahkat ovdal go sajádatlávva leamašan albmosis hámusin dahje evttohussan.

Stuorámuš oasi priváhta eatnamiid sajádatlávvenis bidjá álgui eanaeiggát. Lunddoleamos meannudeapmi dalle lea ahte eanaeiggáda ja gielda gaska čállojuvvo soahpamuš sajádatlávvena álggaheamis, mas sohppojuvvojit earret eará dát áššit:

- Soahpamušoassebealit
- Soahpamuša ulbmil
  - Eanagoddeláva ja oppalašláva stivrenváikkuhusat
  - Soahpamušráđđádallamiid álggaheapmi láva ollašuhhtingoluin, go lávva leamašan hámusin albmosis ja go gielda lea gávnahan ahte sajádatlávvena gáibádusat divvet (goappáge oassebeali guoski čadni geatnegasvuoda soahpamuša čállimii ii sáhte čállit)
  - Ii soahpamuš láva sisdoalus
- Ulbmiláigetávval lávvena gáibádusaid čielggadeapmin
- Gielda mihttomearit sajádatlávvi
- Eanaeiggáda mihttomearit sajádatlávvi
- Eanaeiggáda gildii máksán buhtadusa sturrodas sajádatlávvena gáibádusaid čielggadeamis
- Vuodđokárta vejolaš ráhkadeapmi soahpamušguvlui
- Eará vejolaš áššit
  - Soahpamuša fápmuibohtin
  - Soahpamuša nohkan
  - Soahpamuša sirdin / soahpamušguovllu vuovdin viidáseappot
  - Sierramielalašvuodaid čoavdin

Soahpamuš sajádatláva ollašuhhtingoluin

Eanodaga gielda galgá figgat dahkat soahpamuša ovtas eanaeiggádiin sajádatláva ollašuhhtingoluin dalán, go lávvahámuš leamašan albmosis. Soahpamuša figgat gieđahallat ja dohkkehit gieđdaráđdehusas ovdal go lávvaevttohus biddjo albmosii. **Sajādatlávva ii dolvojuvvo gieđdastivrii dohkkehanláhkai ovdal go gieđdaráđdehusa mearrádus eanangeavahansoahpamuša dohkkeheamis lea lágafámolaš.** Eanangeavahansoahpamuša lea vejolaš vuolláičállit lágafámolašvuoda maŋŋá, dahje vuolláičállojuvvon soahpamušas sáhtá leat eaktu, ahte dat čatná gielda easka dalle go soahpamuša dohkkehanmearrádus lea lágafámolaš.

Eanangeavahansoahpamuša ráhkadeapmi galgá leat eaktodáhtolaš. Soahpamušášši válmastalli virgedoalli galgáge ovdanbuktit ášši eanaeiggádii jo dalán soahpamušráđđádallamiid álggedettiin. Soahpamušbággu ii leat. Buot lávvaguovllu eanaeiggádiin galgá meannudit ovtaveardásaččat go lea sáhka servodat- ja gieđdahuksema goluide oassálastima geatnegasvuodas, ovdamearkka dihte duogáš ii oaččo váikkuhit oassálastingeatnegasvuoda deavdimii. Jus gielda ii beasa ovtamielalašvuhtii buot lávvaguovllu eanaeiggádiiguin, gielda galgá mearridit dáidda *ovdánahttinbuhtadusa*.

Láhka ii rávve makkár áššiin eanangeavahansoahpamušas sáhtá soahpat. Eanangeavahansoahpamušain ii oaččo soahpat láva sisdoalus. Dáláš geavada mielde Eanodaga gieđdas galggašii eanangeavahansoahpamušas soahpat goit dain áššiin:

- sajádatláva ráhkadangelut
- oppalaš guovlluid ollašuhhtin, ovtadathaddi €/m, €/ha
  - gáhtat

Eanodaga gieldda eananpolitihkalaš prográmma

- toarggat
- ruonásguovllut
- oppalaš guovlluid luobaheapmi gildii sierra luobahangirjjiin (giddodatluobaheami ovdasoahpamuš dahje luobahangirji burgi eavttuin)
- čáhcefuolahusas dihto eavttuiguin
- ollašuhttináigetávval
  - gielddateknihkka (gieldda)
  - huksensadji
- eará
  - omd. lávvemis šaddan lassegolut almmolaš bálvalusráhkadussii, eanaeaiggáda searvan skuvla-, beaiveruokto-, ja eará seammasullasaš bálvalusaid ollašuhttimii
  - viessobuvttadeami hálddašanhámi juohkáseapmi soahpamušguovllus
- sankšuvnnat, dáhkádusat

Eanangeavahansoahpamuša meannudeamis lea dábálaš ahte lea sohppojuvvon, ahte eanaeaiggát váldá oasi gieldda goluide dan vuodul, man olu eanaeaiggát lea árvaluvvon ávkašuvvat lávas.

Jus eanangeavahansoahpamušas sohppojuvvo čáhcefuolahusa huksemis, čáhcefuolahuslágádus galgá čáhcefuolahuslága mielde leat oasálaš áššis (čáhcefuolahuslágádus dohkkeha ja vuolláičállá soahpamuša iežas oasil). Eanangeavahansoahpamušain ii sáhte soahpat searvanmávssuid mearis dahje daid bearakeahtá guođdimis, go ieš searvan sáhtá dáhpáhuvvat mángga jagi geažis, goas searvanmáksodilli sáhtá leat juo rievdan.

OVDÁNAHTTINBUHTA DUS

Geassit 2003 bodii fápmui eanangeavahan- ja huksenlága (EHL) nuppástus, mii geatnegahtii sajádatlávás mearkkašahtti láchkai ávkašuvvi eanaeaiggádiid oassálastit gildii šaddi sajádatláva ollašuhttingoluide. Vuosttážin goluide oassálastimis galgá figgat soahpat gieldda ja eanaeaiggáda gaskasaš eanangeavahansoahpamušaiguin. Jus soahpamušráđđadallamiin ii gávdno boadus, masa guktot oassebealit leat duđavaččat, Eanodaga gielddas lea vejolašvuohta bearrat servodathuksemis šaddan goluid *ovdánahttinbuhtadussan* daid eanaeaiggádiin, geat ávkašuvvet sajádatlávás mearkkašahtti láchkai.

Ovdánahttinbuhtadusa sáhtá
geavahit:

- 1) Eanangeavahansoahpamuša ráđđadallamat leat eahpelihkostuvvan.
- 2) Eanaeaiggát ávkašuvvá mearkkašahtti láchkai sajádatlávás.
- 3) Čadni huksensadjejuohku nanusmuvvá sajádatlávás (eanaš).
- 4) Jus sajádatlávás lea čujuhuvvon eanaeaiggádii huksenvuoigatvuohta dušše ássanvistehuksemii, ođđa ássanvistehuksenvuoigatvuohta galgá leat unnimusat 500 geardenjealjehasmehtera.

Ovdánahttinbuhtadussan sáhtá bearrat dušše dakkár servodathuksema goluid, maid ollašuhttinovddasvástádus gullá lága mielde gildii. Ovdánahttinbuhtadusa ii sáhte heivehit čáhcefuolahusa ollašuhttimis šaddi goluide; dáid huksen- ja birasgolot berrojuvvojit čáhcefuolahuslága mielde fierpmádaga geavaheadjiin searvan-, geavahan- ja vuoddomáksun.

Jus huksendoaibma lea dakkár, ahte dat bálvala viidábut maddái eará guovlluid, goluin sáhtá váldit vuhtii dan oasi, mii bálvala gažaldatvuloš lávvaguovllu huksensajiid. Golut galget leat guovllu luonddu ja dili ektui govttolaččat.

Ovdánahttinbuhtadusa oktavuhtii gullevaš golut:

- 1) háhkan-, plánen- ja huksengolut
  - gáhtat
  - párkkat
  - eará almmolaš guovllut
- 2) eananháhkama golut almmolaš visttiid huksema váras (dan oasis go dat bálvalit lávvguovllu)
- 3) eananvuođu divvungolut
- 4) šlámadustemis šaddan golut
- 5) láva ráhkadeamis ja gieđahallamis šaddan golut

Seamma áššis ii oaččo bearrat buhtadusaid guktii.

Jus ovddabealde máinnašuvvon huksendoaimma lea dakkár, ahte dat bálvala viidábut maidái eará guovlluid, goluin sáhtta váldit vuhtii dušše dan oasis, mii bálvala gažaldatvuloš lávvguovllu huksensajiid. Gárvves mihttárat, maiguin sáhtášii mihtidit huksendoaimma váikkuhusaid dihto lávvguvlui eai gávdno. Váikkuhusaid mihttárin sáhtta geavahit ášši luondu mielde ovdamearkka dihte dáid áššiid:

- gáhtat
- johtolaga mearri
- ássiráhkadus
- bargosajiid mearri
- almmolaš bálvalusaid luondu
- huksenvuoigatvuohta

Ovdánahttinbuhtadus mearriduvvo sierra juohke huksensadjái (dihto eavttuiguin olles koartilii). Ovdánahttinbuhtadusa sáhtta bearrat eanemustá 60 % huksensaji

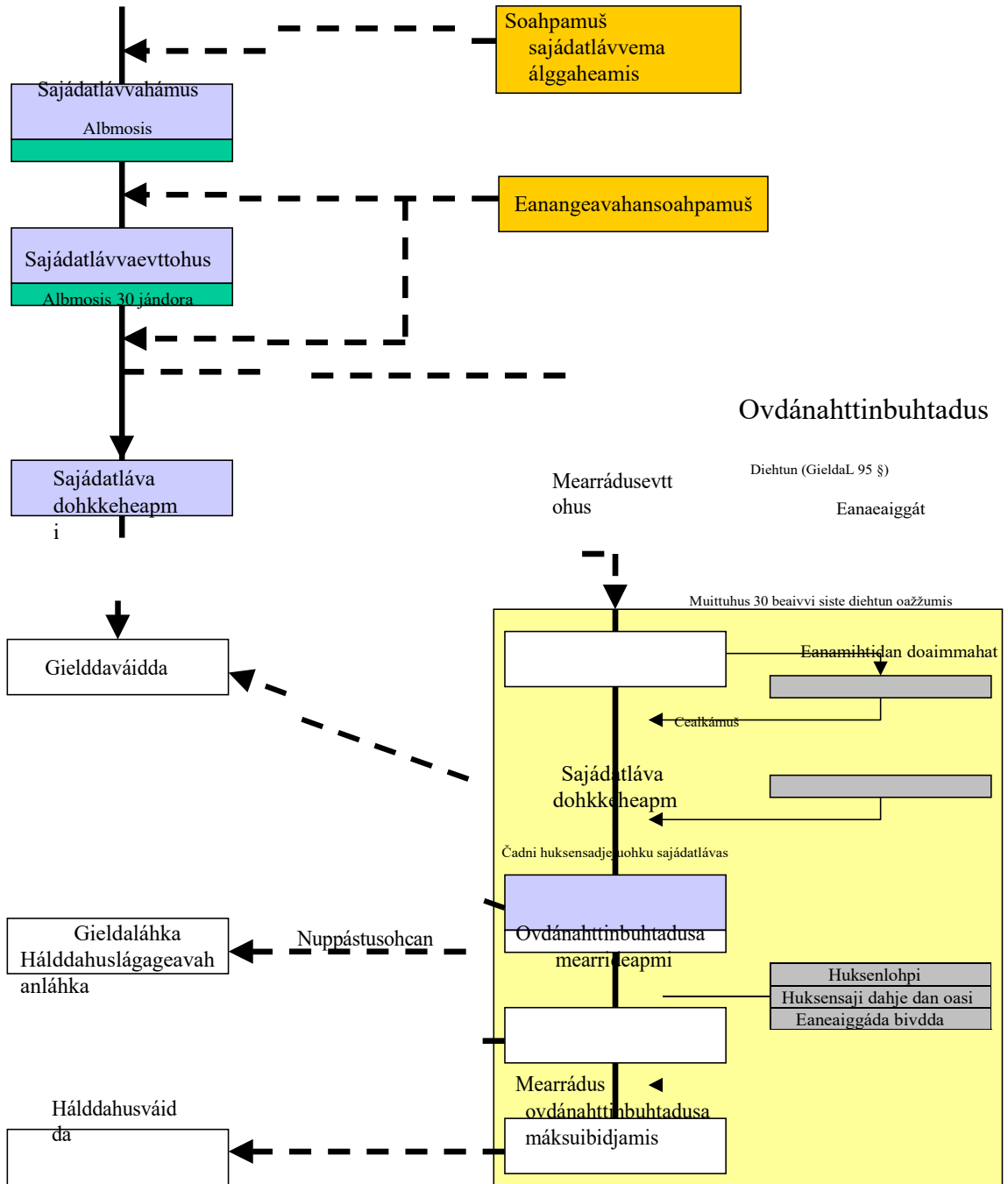
árvoloktaneamis, mii šaddá sajádatláva

dihtii. Gielddastjivra sáhtta mearridit vuolit máksindásis gieldda guovlluid dahje lávvguovlluid hárrái.

Golut čujuhuvvojit buohkaide huksendoaimmii oassálastán huksensajiide. Juohkin dahkko árvoloktaneami vuodul. Ovdánahttinbuhtadus rehkenasto maidái huksensajiide, maid oamasteaddjit eai ávkašuva sajádatlávvas mearkkašahhti láchkai dahje maid ássanviessohuksemii čujuhuvvon lassehuksenmearri lea 500 k-m² uhcit. Dáid osiin ovdánahttinbuhtadus sirdojuvvo gieldda mávssu vuollái.

Eanodaga gieldda eananpolitihkalaš prográmma

Eanangeavahansoahpamuš ja ovdánahttinbuhtadus sajádatlávvaapseassa oassin

ČUOVUS 2 OVDÁNAHTTINGUOVLU

Ovdánahttinguovlomeannudeami vuodđoulbmilin lea dahkat vejolažžan dárkkálmahtton sierraordnedemiid geavaheami ráddjejuvvon guovlluid čohkkejuvvon ovdánahttima várás. Gielda sáhtá eanangeavahan- ja huksenlága 110 § mielde nammadit mearreáigái, goittotge eanemustá 10 jahkái, ovttá dahje eanet go ovttá ráddjejuvvon guovllu gielda ovdánahttinguovlun.

Ovdánahttinguovlomeannudeapmi heive earenoamážit huksejuvvon guovlluid ođasmahttimii, ovdamearka dihte eahpevuogálaš industriijaguovllu nuppástuhttin ássanvistehuksemii. Huksekahtes guovllu mearrideapmi ovdánahttinguovlun gáibida, ahte guovllu huksen lea ealáhus- ja ássanvistepolitihkalaš sivaidda geažil dárbbaslaš ja ahte guovllu ollašuhttin gáibida eanaoamastusa dahje giddodatjuohkima bieggávuodá dahje eará earenoamáš siva geažil sierra ovdánahttin- dahje ollašuhttindoaimbajuid.

Ovdalgo gielda mearrida guovllu ovdánahttinguovlun, eanaeaiggádat ja gielda galget doallat oktasaš válmmaštallan- ja ráddádallanmuttu. Dán muttus čielggaduvvojit earret eará molssaevttolaš eananpolitihka vugiid heiven fidnui. Ulbmilin lea lassinn čielggasmahttit sierra oassebeliid ulbmiliid ja dárbbuid guovllu ovdánahttima hárrái. Gielda sáhtá mearridit guovllu ovdánahttinguovlun, vaikko guovllu eanaeaiggádiin eai oččošii oktasaš miehtama meannudeapmái.

Ovdánahttinguovlomearrádusa ulbmilin sáhtá leat ovdamearka dihte:

- guovllu imago ja oppalaš bargovuoiŋŋa buorideapmi
- servodatstruktuvrra čohkken
- guovllu gávppálaš árvvu buorideapmi
- guovllu doaibmaevttuid buorideapmi
- ássama geasuheaddjivuodá buorideapmi
- birasfaktoriid buorideapmi
- suodjalanárvvuin dorvvasteapmi
- guovllu ollašuvvama sihkkarastin
- guovllu ollašuhttináigetávvala jođálmahttin
- ekonomalaš riskkaid minimaliseren guovllu ovdánahtidettiin
- guovllu ovdánahttimis gáibiduvvon servodatstruktuvrra goluid juohkin ávkašuvvama vuodul gielda ja eará eanaeaiggáid gaska
- ávkái heivehuvvon govttolaš mávssu bearran gildii, jus eanaeaiggát ávkašuvvá guovllu ovdánahttindoaimmain erenomážit ja nu, ahte dat ii leat linnjás goluiguin, maid eanaeaiggát lea máksán.
- ávkašuvvat vejolaš ealáhus- ja ássanviessopolitihkalaš doarjjadoaimmain

Ovdánahttinguovlomearrádus sáhtá dahkkot (EHL 111 §):

- oppalaš- dahje sajádatláva ráhkadeami dahje nuppástuhttinmearrádusa oktavuodas
- riektováikkuhuslaš oppalašlávás dahje sajádatlávás
- sierra, dalle go láva ráhkadeapmái dahje nuppástuhttimii ii leat dárbu guovllu ovdánahttimin.